

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal 186
Glavni in odgovorni urednik
VOJMIR TEDOLDI
Tiskarna T. Marioni - Videm

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

N A R O Č N I N A :
Za Italijo: polletna 600 lir -
letna 1000 lir - Za inezemstvo:
polletna 800 lir - letna 1500 lir
Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 50 lir

Leto XVI - N. 18 (333)

Udine, 31. oktobra 1965

Izhaja vsakih 15 dni

Vseh svetih in vseh mrtvih dan

Zopet je tu november s svojo otožnostjo, s svojim še obledelim listjem, ki se obotavlja, da bi zapustilo vejo, z ozračjem, ki diši po polni jeseni in torej po bližajoči se zimi.

Mesec november se začne s praznikom, ki je drag večjemu delu človeštva oziroma tistemu delu, ki veruje v ljudi, ki so postali svetniki in torej v posmrtno življenje.

Praznik vseh svetnikov, ki pade prav na prvega v mesecu, je tesno povezan z drugim, še bolj pozitivnim in bolj pomembnim praznikom: z dnevom vseh mrtvih, ki ga praznujemo dne 2. novembra.

Ne moremo zanikati, da je dan, ki je posvečen tistim, ki jih ni več, ki jih je vzelo naključje ali usoda, čeprav v upanju, da se bomo nekega dne videli v blaženosti nebeskih višav, dan, ki ga je treba uvrstiti med najbolj važne praznike leta, tolikšen je njegov človečanski in krščanski pomen.

Ta dan je v resnici najbolj čuteč od vseh zaradi čustev objokovanja in ganjenosti, ki se poraja; je dan, ko se ne samo vedno spominjamo umrlih, ampak tudi dan, ko globoko premišljujemo nemirne dogodke tega sveta, kjer na žalost, še za mnoge, človeško življenje ne pomeni ničesar; kjer še obstoja rasno sovraštvo in kjer se še bojujejo s strašnim orožjem in se umira; kjer še živi mitraljez, grmijo topovi, se uporabljajo strupeni plini, bombardirajo z zraka, da uničujejo hiše, šole, bolnice, kot na primer v Vietnamu v daljni Aziji, kjer ubogi ljudje glasno prosijo « kruha » in ne « svinca ».

Mrtvi! Vsi se jih moramo spomniti in počastiti; in več kot drugi zaslužijo, da se jih spominimo, oni, ki so bili zaradi malomarnosti gotovih organov in ljudi primorani zapustiti svojo zemljo in so postali žrtve na delu v daljnih in neznanih krajih, kot v Mattmarku v Švicah, kjer sta izgubila življenje tudi dva naša rojaka: 28 letni Aleksij Ceccon in 30 letni Lucijan Specogna, oba doma iz Tavorjane.

Seveda se spominjamo tudi naših dragih, ki so umrli doma ali po svetu, zaradi bolezni ali nesreč, kajti čustva do teh so še bolj globoka, ker spominjajo na družinskega člana, ki ga ni več: na očeta ali mater, brata, sestro, zaročenca ali kakega drugega sorodnika. Spomin nanje nam obnavlja v srcih težke skrbi, muke in bridkost.

Ob tem prazniku vseh mrtvih se Matajur spominja vseh sinov Beneške Slovenije, ki so za vedno zaprli svoje oči doma, kjer so se rodili in zrastle, ali pa po svetu, kamor so odšli na delo z mislijo v srcu na materino zemljo, od katere je bilo tako težko slovo.

Na dan mrtvih bo na vseh pokopališčih Beneške Slovenije vsak grob, pa četudi počiva v njem siromak ali neznanec, posut s cvetjem: z znakom ljubezni, ki ne umrje, spominom, ki ne obledi, ampak vedno živi v vsakem srcu.

Najbolj vredno pa bomo počastili naše umrle drage, ki so nam nekdaj stali ob strani, če bomo stopali po poti, ki so nam jo zarisali oni, da ostanemo zvesti svoji lastni vesti, ki nam narekuje dolžnost, da ljubimo domačo zemljo in je nikdar ne zatajimo.

MAŽEROLE NE BODO IZGINILE

Slovensko govoreče prebivalstvo mora še naprej živeti na svoji zemlji

Mnogi menijo, da bodo slovenske gorske vasi v Furlaniji v kratkem izumrle zaradi emigracije - Slaba ekonomska politika raznih vlad ustvarila zares alarmno in iz gotovih vidikov nemogočo situacijo v Beneški Sloveniji in v dolini Režije - Milijarde je treba potrošiti dobro kot bi resnično morale biti potrošene in tako bi se tudi ta nerazvita področja mogla izboljšati

Je že precej časa, da opisujemo zaskrbljujoče ekonomsko stanje - in ne samo ekonomsko, ampak tudi socialno - v katerem se nahaja prebivalstvo mnogih, premnogih občin videmske pokrajine in še prav posebno prebivalstvo Beneške Slovenije in doline Režije.

Od časa do časa je prišel kdo na dan in nam rekel, da smo preveč podčrtavali bedno stanje nekaterih naših občin oziroma prebivalcev teh občin; prebivalcev, ki so se vedno izkazali lojalni državljani in občudovanja vredni delavci.

Danes smo pa zadovoljni, ko vidimo, da so tudi drugi - in navajamo znana imena uglednih mož: na primer dr. Aldo Barbina, dr. Piero Mattioni in dr. Carlo Dal Cer - videli in potem opisali pravo lice vasi videmske pokrajine, ki je žalostno in zaskrbljujoče in se jih more z nekaterih vidikov uvrstiti med najbolj pasivne.

Dr. Barbina je na primer, nanašajoč se na raziskave, ki sta jih izvedla Mattioni in Dal Cer, prišel do zaključka, da znaša letni dohodek od pridelkov v Mažerolah, Drejanu in Tamorah, treh slovenskih vaseh občine Tavorjane, komaj 115 tisoč lir, medtem ko je povprečni dohodek v Italiji 380 tisoč lir in za videmsko pokrajino 340 tisoč.

Res je, da so pošiljke emigrantov, ki dosežejo mesečno, in to samo v delovnih mesecih, 50 do

60 tisoč lir. Glede emigracije so dali trije preje imenovani kraji 39% mož, skoraj vsi družinski poglavarji, in 16% žensk: to je zelo visok odstotek.

Da je v Mažerolah in drugje žalostni pojav emigracije, ki ruši družine, res zaskrbljujoč, nam to dokazujejo gornje številke. In zakaj nihče ne pomisli, kako bi se dal ta žalostni pojav odpraviti ali trenutno vsaj omiliti, namesto ga krepiti?

V Mažerolah bi bilo potrebno marsikaj napraviti, saj tja ne vozi niti avtobus, imajo samo en televizor in par gostiln: teh je v Mažerolah, Drejanu in Tamorah sedem, torej ena na vsakih petdeset ljudi.

Dr. Barbina pravi, da izvedene in načrtne intervencije za izboljšanje ekonomije pasivnih vase ne pomagajo rešiti vprašanja. In podčrtava, da: « edini rezultat, ki morejo doseči, je zaustaviti emigracijo, še zadržati prebivalstvo v okolju, kjer je življenje zelo trdo, podaljšati agonijo vasi, ki so kakorkoli zapisane propadu. Treba bo imeti pogum in iskati novih rešitev. Ker ni mogoče in ni prav, da bi se vzdrževalo ljudi doma, je edina možnost, ki ostaja, pomagati ljudem, da se izselijo »; in da bi dal še bolj razumeti, spominja Barbina, da so leta 1906 v Kalabriji preseljevali cele vasi.

Je torej kdo, ki svetuje, da naj se preseli drugam prebivalstvo nerazvitih vase kot so to napra-

vili v Kalabriji in drugje. To je ena izmed tolikih perspektiv in morda najudobnejša.

Mi se pa seveda ne strinjamo s temi predlogi. Smo mnenja, da se ne sme na noben način hrabriti rahljanja narodne in jezikovne manjšine in da bi bilo bolj prav in bolj človeško, da bi prebivalstvo, ne samo zadržali doma, ampak da bi poskrbeli, da to tudi naraste, namesto da bi ga preselili drugam.

Odgovorni organi bi morali poskrbeti na primeren način in ne z drobtinicami, ki diše po mlodaru, da bi se v nerazvitih gorskih vaseh zopet porodilo življenje. Zato bi bilo potrebno ustvariti vire dela in podpreti vse druge dejavnosti, vstevši turizem, ki bi mogle pomagati področju, da se ekonomsko in socialno opomore.

Ta se nam zdi, da je prava pot, ki vodi naravnost do resnične ekonomske in socialne obnove teh ozemelj in samo tako bo prenehal žalostni pojav emigracije.

Pravijo, da so občinske blagajne prazne: večinoma je res. Toda obstojajo še pokrajinska blagajna, deželna in državna! Država, več kot drugi, troši milijarde in milijarde za ne vedno produktivne namene in celo, da pride nasproti manj razvitim državam.

Ali niso slovenske vasi v Furlaniji nerazvito ali skoraj nerazvito ozemlje? In torej?

Na tem mestu si dovoljujemo

preudarjati. Da so še mnogi bolni na nacionalizmu, da žele, da bi izginilo prebivalstvo slovenskega jezika, je resničnost, a je tudi želja, ki ne bo nikdar uslišana, kajti ljudje nimajo nobenega namena, da bi se izselili in zapustili svojo zemljo, ki jim je tako draga in na kateri živijo 1300 let in toliko manj, da bi se pustili raznaroditi ali bolj « moderno » povedano « asimilirati », kar je navsezadnje isto.

Nasprotno, ti ljudje se bodo še naprej borili s še večjo odločnostjo ne samo za svoje preživetje in da bi se številčno ojačili, ampak tudi, da bi pridobili boljše življenjske in delovne pogoje in da bi bile njihove kulturne in jezikovne pravice resnično ščitene, kot je to zapisano v ustavi italijanske republike, ki temelji na delu, in v členu tri posebnega statuta avtonomne dežele Furlanije-Juljske Benečije.

Predsednik vlade Moro bo obiskal Jugoslavijo

Na povabilo predsednika zveznega sveta (jugoslovanske vlade) Petra Stamboliča bo predsednik italijanske vlade Aldo Moro v času od 8. do 12. novembra obiskal Jugoslavijo. Razgovori v Jugoslaviji bodo zadevali gospodarska vprašanja in zajeli izmenjavo misli o glavnih svetovnih problemih. Predsednik Moro bo sprejel tudi predsednika SFRJ maršal Tito, katerega bo verjetno ob tej priložnosti povabil v imenu italijanskega predsednika republike Saragata, naj obiše Italijo.

Garibaldinska proslava v Vidmu

20. obletnica odporniškega gibanja in 22. obletnica ustanovitve prvih garibaldinskih enot

Več tisoč bivših pripadnikov garibaldinskih brigad iz vse severne Italije se je zbralo v Vidmu, da bi praznovali 22. obletnico ustanovitve prvih garibaldinskih enot, ki so pozneje močno narasle in se do konca vojne uspešno bojevale proti nacističnemu okupatorju.

V dopoldanskih urah je bil obhod brigad po mestu, med katerim so bivši garibaldinski partizani nosili svoje stare bojne zastave. Osrednja proslava pa je bila na trgu sredi mesta, kjer se je zbrala več tisočglava množica. Bivši komisar garibaldinskih enot Mario Lizzero je v govoru poudaril pomen sedanje proslave in označil osvobodilno gibanje italijanskih množic za ve-

lik prispevek k splošnemu boju proti fašizmu. Posebno navdušeno so navzoči pozdravili predstavnika vodstva komunistične partije Italije Boldrinija, ki se je pred kratkim vrnil iz Severnega Vietnama. V govoru je orisal sedanji položaj na svetu in se zavzemal za utrditev sodelovanja med narodi in svetovnega miru.

Na proslavi v Vidmu so bili navzoči tudi predstavniki slovenskih in avstrijskih partizanskih enot iz časov osvobodilnega boja. Slovensko delegacijo so sestavljali Franc Leskošek-Luka, Tine Remškar in Jože Borštnar. Vsi navzoči so toplo pozdravili govor voditelja slovenske delegacije Franca Leskoška-Luke, ki je izročil pozdrave vseh bivših slovenskih partizanov in

vsega slovenskega ljudstva. Leskošek je orisal nastanek in razvoj sodelovanja med jugoslovanskimi in italijanskimi partizanskimi enotami. « Ob današnji vaši proslavi je prav » - je dejal Leskošek - « da skupaj ugotovimo, da je vzajemna neizprosna borba proti skupnemu sovražniku rodila bogate sadove tudi v povojnem sodelovanju in da je ustvarila pogoje ne samo za lepo sožitje med prebivalstvom, marveč tudi za gospodarsko in kulturno sodelovanje med našimi narodi ».

Na koncu zborovanja so izročili slovenski in avstrijski delegaciji kolajne, s katerimi je vodstvo italijanske partije odlikovalo vrsto predstavnikov partizanskega gibanja z obmejnega območja.

Iz Nadiške doline

Sv. Lenart

Gradnja rečnih nasipov

Po interesamentu provincialne ustanove « Ente Friulano per l'Economia Montana », katjeri predseduje adv. Agostin Candolini, so dali u apalt djela za gradnjo rečnih nasipov ob reki Kosca par Čemurju. Stroški za tisto djelo bojo znašali 12 milijonu lir. Kar bo nareto tisto djelo, voda ne več prestopala brjega an djelala škodo puojam an traunikom, kar se je tuò do sadà zlo pogostoma dogajalo. Ljudje se troštajo, de bojo naredili tisto djelo še ljetos, sevveda će bo ljeja ura.

SV. LENART - Italijanska radio-televizija je podarila kmetoma Karlu Zufferli an Ermenegildu Trušnjaku usakemu po en radio-aparat. Podarili so ga iz propagandnih namjenou.

SOVODNJE - Dne 7. tega mjesca so spet odprli obmejni prehod Kau, de bojo ljudje mogli pospraviti svoje pardjelke. Spet ga bojo zaprli 30. tega mjesca ob 18. uri.

SOVODNJE - Par prometni nesreči se je precej hudo udaru 21 ljetni Mirko Karlič. U špitalu so ga sprejel s prognozo 40 dni.

Matajur

Interesament za prevoz šoularjeu

Provincialna konsilirja Paolo Battistuzzi an adv. Giuseppe D'Este sta zastavila predsedniku province prof. Burtulu uprašanje, u katjerem navajata težke razmjere tri-

BONN - Nemški kancler Ludwig Erhard je bil ponovno izvoljen za kanclerja z 272 glasovi proti 200. Stranke, ki bodo sestavile novo vlado (krščanski demokrati, krščanski socialisti in liberalci) imajo v parlamentu 294 poslance, socialdemkratska opozicija pa ima 202 poslance.

VATIKAN - Na vesoljskem cerkvenem zboru je bil sprejet osnutek o odnosih katoliške cerkve do nekrščanskih veroizpovedi. Potrditi ga mora še papež.

RIM - Poslanska zbornica je sprejela zakon, s katerim se parlamentarcem poviša plača za 50 odst. Sklep mora potrditi še senat. Doslej so poslanci prejimali na mesec po 500.000 lir, od slej pa bo parlamentarna odškodnina znašala okoli 750.000 lir.

TITOGRAĐ - Sklenili so, da se bo ustanovilo v Bariju zastopstvo črnogorskih gospodarskih podjetij, v gospodarski zbornici v Titogradu pa posebna sekcija, ki bo proučevala italijanski trg.

PARIZ - Pri letošnjih predsedniških volitvah, ki bodo decembra, bo kandidiral tudi nekdanji notranji minister Francois Mitterand, vodja takomenuvane demokratične in socialistične unije. Mitterand uživa podporo francoskih socialistov.

RIO DE JANEIRO - Brazilija je v začetku leta dolgovala drugim državam 3.156 milijonov dolarjev, kar predstavlja skupno vrednost vsega brazilskega izvoza v dveh letih in pol.

ATENE - Grčija, edina evropska država, ki še ni imela lastne televizije, je zdaj začela z oddajami poskusne postaje v Atenah.

STOCKHOLM - Letošnjo Nobelovo nagrado za kemijo je dobil ameriški profesor Robert Burns Woodward, nagrajenci za fiziko pa so trije in sicer japonski profesor Šiničiri Tomonaga iz Tokia ter ameriška profesorica Julian Schwinger in Richard Feynman.

BEJRUT - V Libanonu so še nadalje prepovedana vsa politična zborovanja. Ta ukrep proti političnim strankam je vlada sprejela že v začetku oktobra.

WASHINGTON - Po nedavni operaciji se predsedniku Johnsonu le počasi vrača zdravje. Kakor so izjavili zdravniki, ne bo docela sposoben za delo vse do konca leta.

najstih šoularjeu iz Matajurja zavoj oddaljenosti profesionalne šoule, ki je u Špetru. Konsilirja prosita, de bi šoularje vozili u Špeter an naj bi za prevozne stroške skarbjeła deželä.

Nova cjestä

Zvjedalo se je, de bo vojaška komanda zgradila cjesto, ki bo vezala vas Matajur s krajem Bajta. Tista cjestä bo dosti pomenila za turizem na Matajurju an zatoč ljudje komaj čakajo pomladi, de bojo začel z djeli.

Podbonesec

Zupan par deželnemu odborniku Gianni Vicario

Naš zupan Giuseppe Chiabudini je skupaj z deželnim svetovalcem Giacomom Romanom obiskal u Trstu deželnega odbornika za šoulistvo Vicaria, de mu je razložiu u kakuò velikih težavah se nahajajo šoularji iz Ofjana, Črnağa vrha, Mersina an Ronca, ki hodiu u srednjo šuulo u Špeter. Potlä se je župan sreču tud z asesorjem za agrikulturo adv. Comellijem, de sta proučila prožet za izgradnjo nekaterih vaških vodovodov s kontributom od « Ente Provinciale dell'Economia Montana » u okviru konzorcija za gorsko bonifikacijo Juljskih Predalp.

DREKA

Smrtnä kosa

Dne 8. tega mjesca je umru u čedadskem špitalu 71 ljetni Prapotnik Zanet (Picinu). Pokopali so ga par Sv. Devici Mariji na dreškem pokopališču. Kakuò je biu rajniki parljubljen an spoštovan od vseh je pokaz u njegou velik pogreb. Žlahiti nepozabnega Zaneta izreka-mo naše globoko sožalje.

ZAVARJAN - Od 4. tega mjesca pa do 22. je biu odprt obmejni prehod Zavarjan pri Klobučarjih, de so kmetje pospravili svoje pardjelke. Spet ga bojo odprli drugo pomlad.

ČEDAD

Jaga na divje prašiče

Na podlagi člena 25 T.U. (Testo Unico) o jagi sta bla prejšnji ten-den oproščena kazni dva jagra,

Iz Krnatske doline

Važne diskusije u tipanskem komunu

Prejšnji tjedan so paršli na tipajski komun president province prof. Luigi Burtulo, deputat Bressani an regionalni asesor Comelli. Na komunu so jih sprejel sindik an asesorji an so potëm diskutirali o najbuj urgentih problemih, ki interesajo tipajski komun. Najparvo so diskutirali o razsvetljavi, tikero bi se muorlo rinfocät an u sem teritoriju komuna, o povečanju komun-skega sedeža s stalnim kontributom an o sistemaciji nekaterih cjest an u parvo o te, ki peje iz Viskorše u Brdo an o oni iz Subida u Prosnid. Te cjesto bo sistemala region an provincija, saj so uključene u prožet za sistemacijo turističnih cjest.

Potëm so na dougo diskutirali o obmejnem prehodu Most na Nadiži, ki veže tipajski komun s Kobariškim kotom, katjerega naj bi se mogli posluževati tud avtomobilisti an ne samo pešci. Provincija bi morala najparvo sistemirati muost čez Nadižo, zaki je zlo slab, saj je čezenj trafik nevaran. Govorili so tud o novi cjesti, ki naj bi vezala Prosnid s Platišči an potëm s Tipano an še o cjesti, ki bi muorala vezati Buona z Brezjami. Za te djela bojo u kratkem uložili prošnjo na region,

ker sta jagala divje prašiče brez jagrovskega dovoljenja. Tisti člen namreč pravi « da ni kaznovan kdor ubije živali roparice ali škodljivimetja, ki ga ima u varstvu ». Ljudje, katerim delajo prašiči škodo na poliu, torej lahko brez lov-skega dovoljenja ubivajo divje prašiče in druge škodljivce.

JESIČJE - Po kratki boljazni je umru Bazilio Sibau. Rajniki je biu zlo djelaven mož an zatoč je biu med usemi parljubljen. Biu je zaveden Slovenj an u tajšnem duhu je uzgojil tud svoje sinove. Ohranil ga bomo u večnem spominu.

DOLENJI TRBILJ - U špitalu je muoru po parvo pomuoč 55 ljetni Ferruccio Durjavič. Kar je djelu se je močno urjezu u desno roko.

TOPOLOVO - Spet so odprli sezonski obmejni blok «Boketo», ki so ga ljetos že tretjič odprli, de so mogli ljudje pospraviti svoje pardjelke na tjem an onem kraju konfina.

KLENJE - U četrtak 21. t.m. je umru 73 ljetni Vigi Koredič, oče komunskega sekretarja u Sv. Lenartu an Hlodiču. Biu je zlo pošten an djelaven mož an zatoč so ga usi imjel radi. Pokopali so ga drugi dan na domačem brito-fu u Klenjah.

GRMEK - Anton Trušnjak, ki je star 84 ljet, je takuč nesrečno padu po cjesti, de je dobiu več hudih udarceu po glavi an zatoč so ga muoral pejati u čedadski špitalu.

HOSTNE - Ciril Florjančič, star 55 ljet, je padu u hiši po stopnicah an si zlomu levo rame. Ozdravu bo u adnem mjescu.

OFJAN - Angelo Cenčič je padu, kar je djelu na njivi an si zlomu levo nogo. Ozdravu bo u adnem mjescu.

CEĐAD - Mjesca setemberja se je število rezidentnega prebivalstva precej znižalo an tuò predu-sem zavoj emigracije. Setemberja je blo u komunu 19 rojstev pruoč 13 smrti, šlo pa jih je proč kar 81 pruoč 31 tistim, ki so paršli stat u komun. Takuò je blo parvega oktobra u našem komunu 10.943 ljudi.

speje pa bojo znašale okuol 25 milijonu lir. Nazadnje so po dvjeurni diskusiji obečali, de se bojo interesirali kar največ za rešiteu teh urgentih problemou, na katjera čaka tipajski komun že dougo ljet.

PLATIŠČE

Umrü je Vigijo Žvanočö

Pretekli tjedan je umar po kratki boli Vigijo Sedola-Zvanočö. Rajniki je biu zlo poznan po cjelem komunu ne samo zavoj tega, ker je imeu u Platišči butigo an oštarijo, ampak zaki je biu tud dosti ljet komunski administrator. Ljudje so ga mjeli radi, zaki je biu razumen mož an z usemi simpri dobar. Žlahiti izrekamo naše globoko sožalje.

NEME - Iz anagrafskih statistik to se vidi, de se je populacion komunä Neme zmanjšala u mjescu setemberju za dvje enoti. Anjelé šteje komun 3.340 ljudi. Zmanjšu se je tud numer familij, ki je šu od 1.058 na 1.054.

ČRNEJA - Oženu se je šofer Dino Scuntaro s Klaro Burrino iz Čente. Znanči jima augurajouse do bro na skupni življenjski poti.

TORLAN - Omožila se je naša vaščanka Diana Comelli s pitorej-m Marcelom Del Fabbro. Znanči jima želijo dosti sreče.

Iz Rezjanske doline

Dve smrtni nesreči u novemstvu

Pretekli teden je naša občina dobila kar dve sporočili, da sta umrlä u tujini pri prometnih nesrečah dva občana: pater Simon Di Lenardo iz Stolbice in Izidor Barbarino iz Korit.

Pater Simon Di Lenardo se je ponesrečil u Braziliji in je bil star 54 let. Peljal se je z avtomobilom z nekim drugim duhovnikom, ki je tud umrl in se zaletel u nek drug avto. Pater Simon je bil u Reziji zadnjokrat leta 1960, u Brazilijo pa se je izselil še leta 1935.

Izidor Barbarino pa je bil star 39 let in se je smrtno ponesrečil z motorjem u Belgiji, kjer je delal z dosti let u premogovih rudnikih. Delal je tud u rudniku Marcinelle in se takrat, ko je zasulo toliko rudarjev, srečno rešil. Sedaj je bil že nekaj let u pokoju, ker si je na delu nakopal bolezni silikozo. Zapušča ženo in triletno hčerko.

Fojda

Umrü je Franco Culetto

Zadnjič smo pisali, de se je zlo hudo poškodovau u Trstu 23 ljetni Franco Culetto iz Fojde, donäs pa muoramo povjedati žalostno noticijo, de je ukljub skrbnj negi mje-dihou podlegu ranam. Ubogega puoba, kot smo povjedali, je u Trstu, kar se je pogovarju s svojimi parjateljij, povozu nek avto. Medtjem ko so bli njegovi parjatelji samo lahko ranjeni, je Franko dobiu hude poškozbe, zavoj katjerih je čez pet-najst dni umru.

Pogreb dragega Franka je biu u Fojdi. K zadnjemu počitku ga je spremila usa vas, saj je biu parljubljen med usemi.

CAMPEJ - Djeluci fornaža « Julia » so prejšnji tjedan štrajkal (sciopero), zaki njeso bli plačani. Štrajkalo je nih 40 djelucu.

Antonu Florjanu je pogorjelo 180 kvintalu sena an slame. Kmet je utarpu več kot milijon lir šköde.

FOJDA - U našem komunu so ustanovili sekcijo krvodajalceu. Presidendu se preuzeu komunski mjedih dr. Gaudio, za čampejsko komo pa dr. Londero.

PODCERKEV - Devetnajstljetni Lovrenc Zvanič, ki je ljetos julija mjesca ubiu svojo teto 49 ljetno Marijo Mulič, je dobiu pet ljet zapore u kriminalni umobolnici, za-

ki je dušeuno popounoma neparseben.

MELINA - Dne 16. tega mjesca so definitivno zaprli za ljetosnje ljetu obmejni prehod Melina-Strmica. Odprli ga bojo spet drugo pomlad, kar se bojo začela puojška djela.

NESREČE - Garzon Gino Furlan se je par djelu zbuðu u nekem želbljem u desno nogo an je muoru zavoj tega u špitalu.

Loris Duri, star šest mjescu, je padu z vozička, s katjerem so ga pejali na sprehod an se potouku po obrazu. Ozdravu bo u osmih dneh. Tud petljetni Danjel Bordon je muoru u špitalu, zaki je padu na dvorišču. Ta bo ozdravu u desetih dneh.

MAZEROLE - Pretekli tjedan so začel asfaltirati cjesto, ki peje iz Tavorjane u našo vas. Ves čas djela bo cjestä zaprta za trafik.

TAVORJANA - Atilija Cudicio poročena Piccaro je padla z drevesa, kar je nabjerala listje. Par padcu se je močno udarila u glavo an zatoč se bo muorala zdraviti tri tjedne.

KRAVORET - Neznani tatovi so udrili u hišo kmeta Elia Venice an ukradli 110 tauzent lir.

ČENTA - Na zadnjem komun-skem konsilu so sklenil, de bojo podaljšal komunski vodovod iz Sedigle do zaselkov Kloc, Bovoletto an Vilin. Tisto djelo bojo napravili s soudi, ki so bli ošparani z znižano ponudbo na asti djel za vodovod u Sedigliah.

Prapotno

Sergio Zanutič podlegel poškozdam

Pokopali smo 30 ljetnega komun-skega uslužbenca Sergeja Zanutiča, ki je umru u videmskem špitalu zavoj poškozdb, ki jih je ušafu par prometni nesreči. Zanutič se je ponesrečiu še 14. avošta u Gruppignanu. Z avtomobilom se je zaletelu u njekega motorista, ki je tud umru po desetih dneh zavoj posledic. Zanutič je takrat ušafu hude rane, a se je troštalo, de bo ozdravu u 40 dneh. Rajniki je biu zlo poznan po usej okuolici, zaki je biu komunski uslužbenec. Njegou pogreb je biu zlo veličarsten. Zapušča ženo an tri male čerčice.

Iz Terske doline

Smrtno se je ponesrečil

Use je zlo užalostila noticija o nesreči, par tikeri je zgubu živjenje 40 ljetni Vigijo Molaro in Tera. Mož se je peju s svojo vespo iz Molinisa pruoč Čenti an na nekšnem voltu se je zaletelu u auto, ki mu je parhaju naspruoč. Hudo ranjenega so sobet parpejal u videmski špitalu, kjer je pa že drugo zjutraj umar ne de bi paršu k sebi. Pred nekaj ljeti se je smartno ponesrečju na cjesti med Trevisom an Coneglianom še njegä brat.

Nikamor se jim ne mudi

Nič ne kaže, de bi začeli ljetos z djeli na cjesti, ki peje iz Brda pruoč Sedliščam. Djela so dali u apalt še tam poljete anu zatoč smo bli konvinti, de bojo cjesto sistemiral usaj do zime. Dnevi so ljepi anu zatoč to nje skuz, de djela im-

pediva slaba ura. Ki u je responsabil za to zamudo?

Kot vjemö, je u prožetu, de bojo cjesto popravili anu asfaltirali. Ljudje rjes ne čakajo ure, de bi se ta prožet realiziru, zaki bi se itako valorizirale še te naše zakotne gorske vasi, zaki bi bil trafik buj velik. Krnahtska dolina ima cjesto kuažež uso asfaltirano. Terska tud slab je le tronk iz Njivice da Viskorše anu Mosta par Debeležu. Kaj ne plačujemo še mi u gorah rat visoke tase? Konvinti smo, de bo djelo nareto, a uprašujemo se kadä anu tikeri so krivi tega zaulačevanja.

BRDO - Elvira Marchiol, stara 17 ljet, se je močno potuokla po obrazu anu rokäh, kar se je pejala po cjesti, ki peje iz Čente u Bjeli potok. Parvo pomuoč ji je dau komun-ski mjedih.

Vahtne strašila (Pravca u nadiškem dialektu)

Bilo je na vahtno vičar. Luna je svetila in po vsih vaséh je zvonilo za duše v vicah. Mama je kuhala štrúke, kakor je navada na vahtno vičar, mi pa smo molili vse tri parte sv. rožarja za naše te renke. De bomo buj zvestuò molili in ne mislili samuò na štrúke, nam je mama, pred rožarjem pravla, de kakuò muòrejo duše v vicah nuòc a dan tarpjeti tam v ognju in de samuò na vahtni vičar jih Buoh pustí za 24 ur iz vic in de v tistim cajtú te duše prebivajo v hiši kjer so umarli.

Molili smo buj pobožno kù po navadi; mislili smo na renko staro mater, na starega očeta, na strica Vánaca, na teto Mijuto in druge naše te renke, de jih ne vidimo. Višno pa de poslušajo de kakuò molimo za njè. Če je kjek' poropotalo v kajšnem kotu, smo se stresli od strahù, in pogledali po tistem kraju v strahu, de b' ne vidli kajšne duše. Posebno naša Anica se je bala, de bi ne zagledala renke tete Mijute, katero je tulku jèzla, kadar je bila živa, de zavojo njè sigurno de tarpì tam v vicah.

Potlé ki smo zmolili cjeu rožar za duše v vicah in smo se zluòžli okuole mize za jesti vahtne štrúke, nam je stari stric Mateuš pojvede, de kaj se je bilo zgodilo na vahtni vičar ankrat, kadar on je biu šelé puob:

« Tkrat je biu britof okuole cjerkve in mi puobje smo, po stari navadi, vso nuòc zvonili za duše v vicah, med tim, ki ti druž' ljuv vicah, de jih ne vidimo. Mi puobje njemo oštarije. Po njega navadi je začeu razmetovat in preklinjat, de ga je bilo strah čut'. Mi puobje njemo mogli tarpjet tegà, de bi an pijanac na dan vjernih duš, pred cjerkvijo, blizu britofa preklinju na tisto vižo. Potiskali smo ga na vso muòc an še cabal, de naj gre proč, de naj gre spat dol v senuò, on pa nam se je postavju an še buj groznuòc preklinju. Nazadnje nas je popadla jeza an smo mu jih nabasali trkaj, de nje mù vič stat' na nogah. Kadar je videu, de je bilo previè hduò, se je le podau: je legnu tje za turam an tarduò zaspau. Smarču je ku de b' godla harmonika.

Pogovorili smo se med sabo, de ga ponešemo tje na britof an polegnemo med grobišča, za de se zgrozijo kadar se strezneje an zbudi med grobišči. Smo ga počasi nabasali gor na njeke ljesanca, ki smo jih najdlí v turnu an smo ga počasi nesli kakor ubito prasé tje na britof in ga lepuò polegnili med dve grobišči. Je spau ku čok! Na glas smo se smejal pijanemu norcu in mislil, de kakuò ostane, kadar drugi dan se zbudi na grobišči.

Takrat pa se je zgodilo nek strašnega: zemlja se je stresla pod našimi nogami, de smo se vsi zvernili dol na tlà an od vseh strani se je začulo takuò srepuò ječanje in jamanekanje, de smo kù okamenjeli od strahù. Vidli smo tje po grobiščih kakor čarne sjenice, ki so se gor zadržale in razpenjale rokè, ku de b' tjele nos zagrabit'. Vsak od nas, kadar je paršù h sebé, se je parju za glavò an jo pokadiu pruot duomu brez vpra-

šat de al grejò ti družu. Tisto nuòc njesam zaspau an sem se tresu kù šiba. Drugi dan nas je bilo špot še prit' pred ljudi. Vsa vas je bila prestrašena an vse je govorilo le o tim, kar se je bilo zgodilo tisto nuòc tam na britofe in de kakuò so ti neumni puobje razkàčili te renke s tem, de so se takuò nespodobno obnašali tam na britofu, na tim svetim prestoru, kjer so podkopali naši ti renki.

Nikul njesem mogu zvjedet, de kadà in kakuò se je biu zbudiu renik Tinac Žagarju an de kaj mu je rätalo tam na britufe. Nobedan ga njè videu, nobednemu njè teu povjedat o tim. Le tuò viem, de od tistega dnè ga njesem videu viè pijanega, ga nisem ču viè preklinjat' in de je hodù h maši vsako nedejo in na kvatrinco je celé ure molù tam na britufe.

Pravi pregovor, de « pijanac se spreobarne, kadar se v jamo zvarne ». Odkar je svjet le Tina Žagarju se je spreobarnù že prjet, ku se je v jamo zvarnu ».

Po vaseh Beneške Slovenije je raztresenih vse polno pristno slovenskih družinskih priimkov. Ce pregledujemo stare listine, bomo ugotovili, da so se bolj živo poglani iz rodnih korenin hišni priimki, kot na primer: Pjerno- vi, Zebovi, Lukanovi, Barnaškinovi, Kalanistovi, Kocovi in na stotine drugih.

Eno izmed stoletja starih imen pa je brez dvoma družinsko ime Kjačičev. Udomačeno je zlasti v Mjersi ali Maršinu ter po vsej okolici. Pisava in izreka tega imena se je v teku dolgih dob precej spreminjala.

Okoli leta 1500 najdemo zapisano v krstnih knjigah to ime kot Gjaziz ali celo Zazziz. Ne smemo namreč pozabiti, da so tuji vikarji in kaplani kar po svoje zapisovali priimke, zlasti tiste, ki so nastali iz družinskih vzdevkov ali iz imen « pri hiši ». Krstitelj je vprašal botre, kako se reče pri hiši in je nato kar po posluhu zapisal priimek. Po letu 1600 so pisali ime Kjačič kot Ciačiz ali Chiačig, kakor ga pišejo zopet danes. V naslednjem stoletju zasledimo pisavo Ciazi ali celo Ciačič. Odvisno je pač bilo od izobrazbe duhovnika, dostikrat tudi od osebne nastojenosti skrbnika matičnih knjig.

Vrtnimo se k našemu priimku. Naši ljudje ga izgovarjajo v narečju kot

Cjačič, kar je skoraj gotovo tudi najbolj pravilno.

Izvor tega beneško-slovenskega priimka tudi sam dokazuje, da je zgornji način pisave še najbolj pravilen. V Terski dolini imenujejo deda še danes z besedo čača, kot nekatere istrske vasi. Pomanjševalno ime je pa čačič, to je dedek.

Za oporo te trditve moremo navesti tudi priimek Bratig, ki je prav tako razširjen v Spodnji Mjersi. Bratig izgovarjajo pravilno kot Bratic, kar pomeni « bratec ». Kot vidimo, so nastali mnogi naši priimki iz dedov in bratov in so jih le nevedni zapisovalci tako popačili, da na prvi pogled ne izluščimo iz njih pravega jedra.

Zanimivosti

Ljeta 1599 Alvise Marcello, prevoditelj Beneške Republike v Čedadu, piše, de Slovenji Nediških sodolin so zlo lepi ljudje in visoke postave.

* * *

Peter Podreka, prvi naš človek, ki je začeu pisati zgodovino Slovenskega jezika, piše, de je bilo leta 1879 v « Collegio Convitto Comunale » v Čedadu 131 študentov, od katerih je bilo 80 Slovencev.

ZANASE gospodinje

Če imate mokro klet

Če je klet mokra, radi gnijejo usi pardeljki, ki jih notar spravite za zimo. Temu se pa da pomagat, če buosta napravil takuole: zidove, če njezadost mokri jih zmočite an potle jih opraste z neugasjenim (živim) japnom. Japno uleče nase uso mokroto an takuò se zidovi lepou posušijo. Dobro je tudi, de parvežite pod sofit dasko, ki bo stala mal po strani an pod ta spuodnji konac ložite lonc ali kakšno skljedo. Na tisto dasko ložite dosti klorovega japna. Tisto japno vlačí nase mokroto an potle odteka kot gošča u lonc. Goščo lahko posušite an jo potle spet ložite na dasko. Duo bo takuò naredu, bo imeu nimar suho klet an živež, ki ga bo notar dau, se ne bo pokuaru.

Če je klet zatohla, nardita pa takuole: spraznite klet potle pa dobro zatknite okna, na sred kletji pa ložite lonc u katjeri bosta dal eno do dva kilogramu soli. Tisto sou polite z pou do admim litrom žveplene kisline, potle pa pojta hitro von an dobro zaprta vrata. Sadà se u kletji djela plin (gas) an ta uniči vos tist smrad po zatohlosti. Čez par ur se lahko klet odpre, a prej ku stopite notar si zavežite lepou nos an usta z mokro ruto, zak' tist plin (gas) je zlo strupen. Odprite okna, de pride notar ajar an takuò pustite za en dan. Po telim djelu vaš klet ne bo več smardjela po zatohlem.

NE PRODAJAJTE ŽIVINE

Zveza furlanskih živinorejcev svetuje v posebnem sporočilu, naj živinorejci, ki so utrpeli škodo zaradi poplav in ki jim primanjkuje krma, nikar ne prodajajo živine, ker se bodo oblasti zanimale, da bodo dobili pomoč.

Če krava ne da mljeka

Znano je, de krava lahko zadarže mljeko. Tuò nardi s pomočjo napetih mišic (muskolji), ki zabranjujejo otekanje karvi an zavuj tegà se napno žile, ki tišičijo potle na mljeko u vimenu, de ne muore von. U takih primjerih je narbujs, de napravimo kravo pazorno na kaj drugega, na primer, de kravo praskamo, de jo božamo, de ji tarkamo gor po rogovih al pa, de ji ložimo mokro kunjò na harbät.

Predelava sadja

Sadà je jesen an usi kmeti imajo veè al manj grozduja al družga sadja, ki ga boju predjelal u vino ali žganje an zatuo je prau, de vje usak kulku litru mošta ali žganja da 100 kil sadja.

100 kg. jabuk da 60 do 70 litru mošta; 100 kg. hrušk da 62 do 75 litru mošta; 100 kg. malin da 65 do 80 litru mošta; 100 kg. jagod da 70 do 85 litru mošta; 100 kg. grozdja da 65 do 70 litru mošta; 100 litru vinskih tro-

pin da 5 do 6 litru žganja; 100 litru sadnih tropin da 3 do 4 litre žganja; 100 litru sliv da 4,5 žganja; 100 litru jabuk da 2 litra žganja; 100 litru hrušk da 2 litra žganja; 100 litru čriješelj da 5 litru žganja;

Štramba za sadje

Navadna klet, u katjeri spravljate puojске pardeljke, posebno kisle reči kot so kislá rjepa ali zejé, nje dobra za daržat noter sadje, zak' ušafa sadje slab duh. Prau takuò njemo do brij za skrambo solarji, če se noter stanuje. Narbujsje pa so podzemške kletji, ki njemo previè suhe an se jim lahko menja ajar.

De ne buosta imjel gnilo sadje, večkrat odprite okna al vrata an od cajta do cajta zažgite malo žvepla u zapartem.

Jalove ouce

Dosti kmetu misli, de so oucé jalove zatuo, zak' tuò muora bit an de je tuo iz narave an de temu se ne muore pomat'. Tuò nje rjes, razni študirani ljudi so dokazal, de jalovost ne pride nimar sama od sebe, ampak de je temu kriva slaba hrana an pomanjkanje do brijh plemenskih kaštrou. Kakuò se

Hribovski predel (gornja Beneška Slovenija) je, kot znano, naseljen s slovensko govorečimi prebivalci, v spodnjem gričevnatem predelu pa je jezikovno mešano področje oziroma živijo tam furlansko in slovensko govoreči prebivalci. Jezikovno mejo lahko v glavnem zasledujemo ob prehodu goratega v nižinski svet.

Omenili smo že, kako zaskrbljujoč obseg je v današnjem času doseglo odseljevanje ljudi iz hribovskega predela Beneške Slovenije. Ni mogoče trditi, da je temu vzrok samo naravna revščina teh krajev; eden poglavitnih vzrokov se skriva tudi v popolni brezbržnosti pristojnih oblasti, ki nikoli niso imele kaj prida posluha za probleme slovensko govorečih prebivalcev.

Če problem odseljevanja osvetlimo s številkami, dobimo naslednjo sliko: iz hribovskih krajev se je v razne evropske dežele odselilo 3112 ljudi, prek oceana pa jih je za zaslužkom odpravilo 4451. Največ emigrantov je emigriralo v evropske dežele 660 ljudi, čez ocean pa se jih je za zaslužkom odpravilo 4451. Največ emigrantov je iz občin Tipana (450 Evropa, 250 prek oceana) in Brdo (456 in 44), ne zaostajajo pa dosti občine Dreka, Grmek, Sovodnje in Šempeter Slovenov. Številke, ki smo jih omenili, datirajo iz leta 1962; do danes pa se je stanje še precej poslabšalo! Na tolikšno odseljevanje ljudi vsekakor vplivajo krajevne razmere, o katerih je bilo že dostikrat govora in ki so povzročile na področju Julijskih Alp hudo brezposelnost: ta brezposelnost dosega v povprečju 62,8% (v Karniji 14,4%, v Železnem kanalu in Kanalski dolini 21,7% ter v predgorju Julijskih Alp 32,6%). Pomanjkanje zaslužka seveda hudo občuti tudi Beneška Slovenija z Rezijsko in posledica je vse bolj množično odseljevanje ljudi v tujino.

Vsekakor bi bili tu nujno potrebni odločni posegi v razmere krajevnega gospodarstva; nujno bi bilo obnoviti gospodarstvo in ga okrepiti s širšo dejavnostjo, kar

bi ljudem prineslo zaslužek in jim zagotovilo boljše življenje. Edinole tako bi bilo mogoče zmanjšati brezposelnost in zaustaviti odseljevanje ljudi iz krajev, kjer so se rodili in kjer so odrasli. Že do 1960. leta je bilo v občini Dreka več kot šestdeset zapuščenih domačij, v Tipani jih je bilo stopedeset, v Sv. Lenartu in Sovodnjah po pedeset ter v Grmeku, Podbonescu in Brdu po sedemdeset - ljudje v hribovskih krajih pač poskusijo vse, kar je v njihovi moči, ko pa jim znanjkažo še zadnje možnosti za življenje, morajo oditi za kruhom na tuje.

V hribovskem predelu dežele je trgovska izmejara dobrin več kot borna in se v glavnem omejuje na medsebojno menjavo; ljudje prodajajo svoje izdelke kvečjemu še v furlansko ravnino. Od obrtniške dejavnosti lahko omenimo samo izdelovanje sodov in drugih vinskih posod, pa še ta dejavnost je tako skromna, da komaj zadosti krajevnim potrebam.

Ob vsem tem pa ne smemo pozabiti na nekaj, kar še bolj otežkoča že tako težavno življenje v hribovskih krajih: gre za celo vrsto predpisov vojaških oblasti, ki dejansko preprečujejo ljudem, da bi karkoli naredili. Sedaj so veljavni naslednji predpisi (ki so pravzaprav same prepovedi): prepoved postavljanja zidov in stavb ter prepoved nadzidave že obstoječih poslopij, prepoved gradnje raznih nasipov iz zemlje oziroma kakšnega drugega materiala, prepoved gradnje cest, prepoved odpiranja ali izkoriščanja kakršnihkoli rudnikov, prepoved pogodovanja oziroma zasajanja visokih dreves, prepoved sekanja na golo oziroma izsekavanja gozdov in drevesnih nasadov, prepoved napeljevanja električnih linij, plinovodov in cevovodov za vnetljive tekočine, prepoved napeljevanja in izkoriščanja žičnic, prepoved kopanja namakalnih kanalov in kakršnegakoli spreminjanja naravnega toka rek oziroma potokov, prepoved izvajanja poljedelskih del, ki bi lahko spremenila naravni nagib zemljišča.

Kaj zasluži posebno pozornost

Beneška Slovenija in Rezija

Naziv, meje in razporeditev predgorja Julijskih Alp-Gorske kotline - Reki Ter in Nadiža - Pregled poljedelstva - Razmere v gozdarstvu in živinoreji - Odseljevanje in zmanjševanje številca prebivalstva

4. Če primerjamo sedanje stanje goveje živine s hektarsko površino teh krajev (gostota goveje živine na hektar), potem vidimo, da pride na hektar površine (skupno z gozdovi) komaj 0,3 glave govedí. To se pravi, da prevladuje drobna živinoreja — eno do dve govedi na družino. V najvišjih hribovskih predelih pa ljudje še tega ne zmorejoo; tam živijo družine, ki redijo samo po eno kozo, pa čeprav imajo prostora in pašne na pretek. Vzrok leži v tem, da morajo ljudje prodajati seno, da se tako vsaj za silo preživijo. Med hribovskimi občinami je v pogledu prodaje sena na prvem mestu Tipana: skupno 800 stotov na leto.

Sedaj se pa seznanimo še z demografskim stanjem vseh opisanih predelov.

Gostota prebivalstva je tod kajpak odvisna od geografije terena, od plodnosti tal in podobno. Najmanjšo gostoto prebivalstva ima občina Tipana (43 prebivalcev na kvadratni kilometer), blizu po gostoti pa sta ji tudi občina Brdo (47 preb. km²) in Gorjane (55 preb. km²). Najgosteje naseljeni občini sta Dreka in Grmek; prva ima 104, druga pa 105 prebivalcev na kvadratni kilometru.

VERDE E PACE

Drenchia e dintorni

Una strada da completare: diverrà una delle più suggestive - Borgate che sembrano oasi di vita tranquilla e felice - Orchestrina di eccezione - Ovunque si continua a emigrare - Si spera ancora nella Regione

Ottobre 1965 - La macchina ci trascina veloci, e già, dopo il bivio di Remanzacco, ci colpisce il superbo quadro della chiostra collinare che, come in dolce e amorevole amplesso, cinge Cividale, la porta d'obbligo della Val

Natisone dove i monti cominciano a farsi ammirare.

Ecco la vasta valle di San Leonardo — dove, come si sa, hanno smantellato a suo tempo il cementificio e l'annessa cava e che appunto per questo si è fatta più seria e drammatica la situazione economica — e la sua bellezza è di tale rapimento che neanche ci avvedemmo di far scattare la freccia allorché, a passo d'uomo, viriamo per portarci, dopo Stregna, nel territorio del Comune di Drenchia: ce lo ricorda un tutore dell'ordine... e con un biglietto da mille tutto è accomodato; ma ciò non guasta affatto il piacere della gita.

Si procede per una strada, in verità agevole e quasi invitante per un buon tratto, prima di arrampicarsi a serpentina, tutto un susseguirsi di ondulamenti, o montagne russe che sia; e si procede, prima lambendo l'Erbezzo e poi l'Judrio, tra un continuo mutare di scene, tra abetaie e faggetti, tra ontani alpestri e larici solitari, tra querce possenti e frassini stravaganti, tra vigneti e fusti di meli, tra pioppi e acacie.

Non si incontrano alberghi, ma delle belle casette sì, e nuove: sudore, e a volte sangue, di gente che va per il mondo. Il turista da queste parti, è in tutta la Slavia Friulana, si trova in un terreno di continua scoperta e, quindi, di nuove sensazioni qualunque sia l'itinerario prescelto. Esso infatti lungo le valli grandi e piccole potrà gustare le più pittoresche visioni panoramiche anche per la vaga dispersione di paeselli e borgatelle che si accuciano in un'insenatura o si godono il sole di contro il poggio, per il variare di forme e di pitture dei declivi.

Come il territorio, tipica è la sua gente, operosa e leale, che ha emigrato, e continua purtroppo a emigrare, per tutto il mondo; gente che da una spanna di terra ha cercato, e cerca,

di avere, con incredibile tenacia, tutto il ricavabile; gente che non è piagnona ma a modo suo fiera e orgogliosa, abituata, ma sarebbe più esatto dire costretta, a cercare in se stessa la forza ed i mezzi per affrontare e superare le dure traversie della vita.

Torniamo a noi. Prima di Liessa sita sulla destra dell'Erbezzo, ai lati della strada spicca qualche « casa popolare »; ed a Clodig, sede municipale del Comune di Grimacco, di particolare la scuola e la chiesa, una latteria e quattro-cinque osterie.

Si va avanti sempre, individuando a mezza costa casolari e case sparse, lambendo a est i piedi di superbi monti. La strada, sempre asfaltata, è di tale suggestività che sembra essere stata costruita apposta per gli innamorati; e giova anche a coloro che hanno la salute malferma, perchè proprio da queste parti il luogo stesso e l'aria costituiscono dei portentosi farmaci.

Finalmente, dopo essere passati sulla destra di un torrentello, eccoci in territorio del Comune di Drenchia il quale è come protetto, a nord, dalla massiccia catena del Colovrat alle cui spalle ha il Cucco (m. 1243) e il Plocabus (m. 1114) e al suo fianco sinistro Tolmino e l'intera Valle dell'Isonzo. Si comincia a salire sempre su fondo asfaltato (in parte eroso dall'opera liberatrice degli spazzaneve) ed a circa metà salita, in un punto in cui il panorama si pronuncia più fantasioso e suggestivo, ecco una fonte di data un po' remota. Qui il colpo d'occhio è veramente meraviglioso in quanto abbraccia l'intera fasciosa vallata.

Dopo il bivio Drenchia-Stregna, eccoci in una zona dal sapore compiutamente turistico: si tratta di S. Volfango che sulla destra, a fil di strada, ha la chiesa parrocchiale (nel Comune di Stregna ce ne sono due di chiese

parrocchiali). A S. Volfango, come altrove del resto, si fa sosta per sentire il « polso » della gente. In un'osteria, la proprietaria ci ha riferito che in loco non ci sono particolari risorse e che in conseguenza il flusso emigratorio continua; e non tutti ritornano. Essa, per esempio, dopo essere stata quattro anni a Parigi lavorando come il marito, è ritornata perchè i suoceri erano vecchi e non se la sentivano più di farcela con l'osteria.

Ad un certo punto la strada, costruita, si dice, per ragioni di opportunità e che nel suo ampio giro oltre al territorio del Comune di Drenchia vede incunearsi porzioni e villaggi dei Comuni di Stregna e Grimacco e sulla quale è in attività una linea automobilistica (ma ce ne vollero per attuarla delle proteste), cessa di essere asfaltata; e cessa appunto in prossimità di Clabuzzaro da dove si adduce all'omonimo valico di seconda categoria. Ma tale strada, che con il suo cinturone, o percorso, sembra voler stringere e unire i territori di tre Comuni, con il tempo può darsi venga completata perchè solo da essa, se sicura e comoda, si può sperare in un certo sviluppo turistico di carattere transitorio o festivo.

Ridiscendendo ad un certo punto si fa sosta nella borgata di S. Maria che è anche sede (con chiesa) parrocchiale e dispone di un oratorio. In una delle due locande, il proprietario con l'armonica, coadiuvato egregiamente dalla figliola quattordicenne alla batteria con sassofono appeso al collo, divertiva i clienti, quasi tutti giunti da fuori, con musica nostrana.

Sempre scendendo per la strada dal fondo disuguale, sassoso e pietroso, epperò pericoloso, ad un certo punto ecco sulla destra la borgata di Topolo: un gioiello incastonato nella effervescente montagna; e questa borgata, vera oasi per una vita tranquilla e felice, è apparsa ancora più meravigliosa scorgendola dalla modesta borgatella di Trusgne.

Naturalmente, perchè appunto questo era il nostro scopo principale, durante il sopralluogo in buona parte della Slavia Friulana ci siamo interessati alle situazioni economiche e sociali; ed in ogni località i rilievi e i lagni, o se meglio piace, le denunce nei riguardi dell'autorità tutoria sono stati, più o meno, gli stessi.

Più che tutto si è lamentato il poco interessamento, da parte di chi di dovere, in merito agli aiuti che si avrebbe dovuto concedere per dare inizio a una buona volta a quella rinascita economica e sociale che sola può permettere alle popolazioni della Slavia Friulana non solo di sopravvivere ma di affiancarsi, in tutto, nei diritti e, beninteso, negli obblighi, alle altre popolazioni.

Ovunque però ci si agita affinché il preoccupante stato di cose esistente abbia a cessare; e ovunque si nutre ancora molta speranza che l'Ente Regione Friuli-Venezia Giulia, che le popolazioni di parlata slovena tanto hanno contribuito a creare, abbia, come del resto promesso per bocca dei suoi uomini più rappresentativi a cominciare dal Presidente del Governo on. Alfredo Berzanti, a impegnarsi sul serio per soddisfare le sacrosante e umane aspirazioni delle popolazioni della Slavia Friulana nonchè di quelle della Val Resia.

Angolo dell'emigrante

Per gli emigrati in Svizzera

I lavoratori italiani che durante la validità del permesso di soggiorno in Svizzera rientrano in Italia per un breve periodo (vacanze, visite ai familiari eccetera), sono pregati di portare seco il proprio permesso di soggiorno (libretto per stranieri) oppure di farsi apporre sul passaporto, prima di partire, il timbro della Polizia degli Stranieri attestante che essi sono autorizzati al soggiorno in Svizzera.

Il possesso del libretto o del passaporto così timbrato è indispensabile per evitare che al ritorno in Svizzera i lavoratori vengano bloccati alla frontiera per effetto dei controlli introdotti dalle autorità elvetiche.

L'I.N.C.A. e gli emigrati

Riteniamo utile portare a conoscenza degli emigranti italiani che per qualsiasi informazione o aiuto assistenziale essi debbono scrivere o rivolgersi direttamente agli Uffici Corrispondenti dell'I.N.C.A. (Istituto Nazionale Confederazione di Assistenza).

Ecco l'elenco di alcune sedi: BELGIO: Bruxelles, Av. Winston Churchill 138, telefono 449672; Liegi, Rue des Ixellois 14, telefono 527680; Charleroi, Rue Charles Dupret 28, telefono numero 314902; LUSSEMBURGO: Esch-sur-Alzette, Boulevard John Kennedy 106; GERMANIA OCCIDENTALE: 69 Heidelberg, Hauptstrasse 113, telefono 26032; 8 Munchen, Kaufingerstrasse 29, telefono 295062; 2 Bremen, Frauen Kirchhof 24-25, telefono 324437; 3 Hannover, Alexanderstrasse 3; 7 Stoccarda, Kernerstrasse 65.

A conti fatti

Nel 1964 sono espatriati 277.000 italiani. Nello stesso anno gli italiani all'estero hanno inviato a casa rimesse per circa 350 miliardi di lire.

Una bella cifra. Ma gli italiani all'estero sono almeno cinque milioni, quindi la media delle rimesse è stata di 70.000 lire a testa.

L'Italia fatica vent'anni per formare un uomo, spendendovi chissà quanto; poi lo regala all'estero per settantamila lire annue!

DOPO UN ANNO E MEZZO Cancellati dall'anagrafe gli emigrati

In base a una norma contenuta in un disegno di legge presentato dal Presidente del Consiglio dei Ministri italiano e che la Commissione interni della Camera ha già esaminato in sede legislativa, le persone emigrate all'estero che non abbiano fatto dichiarazione di trasferimento, trascorsi diciotto mesi dalla data dell'espatrio, sono cancellate dall'anagrafe della popolazione residente ed iscritte in un apposito schedario nel quale appunto sono registrate le persone emigrate all'estero.

L'ultimo censimento della popolazione ha accertato che oltre settecentomila persone avevano trasferito all'estero la loro residenza continuando a figurare iscritte nell'anagrafe del Comune ove risiedevano prima dell'espatrio.

Pertanto sembra certo che nessun danno ne potrà derivare dalla nuova disciplina che il Parlamento italiano si accinge ad esaminare, alle persone cancellate dall'anagrafe per ciò che concerne sia il diritto all'esercizio del voto, che rimane salvaguardato dalle disposizioni contenute nell'art. 11 della legge 7 ottobre 1947, sia il diritto ad ottenere i necessari certificati ai fini della corresponsione degli assegni familiari o ad altri fini: matrimonio, cittadinanza eccetera, potendo essere essi sempre rilasciati sulla base delle risultanze degli atti dello Stato Civile.

Questa è Drenchia che si presenta all'occhio del forestiero con un volto grazioso. Il paese, in gran parte sistemato con le sudate rimesse degli emigranti, troppi in verità, ha, come tanti altri della Slavia Friulana, molti duri problemi da risolvere e primo di tutti quello di dar lavoro ai propri abitanti per non vederli più andare raminghi per il mondo.

NOTIZIE STORICHE

* Il castello di Cergneu

Quando si entra nella vallata di Cergneu, non lontano da Nimis, ciò che per prima si scorge, volgendo lo sguardo a sinistra, sono due poderosi muri, con delle feritoie e finestre, ed un basamento di torre. Sono i resti di un castello che da alcuni storici friulani è ritenuto essere uno dei più antichi del Friuli, risalente nientemeno che ai tempi di Berengario (sec. X della nostra era), e precisamente intorno al 921, quando, cioè, fu costruito anche il castello di Savorgnano, causa le frequenti incursioni degli Ungari. Ma, secondo il Comelli, il castello di Cergneu non fu costruito allora, perchè dai documenti trovati, risulta che in quel posto fosse stata costruita solo una « villa » e non un « castrum » (= castello); ed inoltre dalla enumerazione dei beni del marchesato di Atimis, compresi quelli di Cergneu, non risulta elencato il castello.

I beni di Cergneu, quelli di Atimis e di Partistagno appartenevano ai conti bavaresi Burcardo e Bertoldo di Moosburg, entrambi del sec. XII. Ma, investito di questi beni, compare nel 1134 Wodobrico di Aten il quale, al seguito del patriarca Pellegrino, si presenta come « Uldaricus de Atthemis ». Sembra che costui fosse figlio di Cor-

rado e di Matilde i quali ebbero il castello di Atimis da Bertoldo di Moosburg. Successivamente Ulderico rimasto senza figli, donò alla chiesa di Aquileia tutti i suoi beni. Dall'atto di donazione risulta che a Cergneu c'era una « villa » e non un « castrum ».

Nel sec. XIII il patriarca di Aquileia diede il castello di Cergneu in feudo alla famiglia dei Savorgnan. Quindi, se solo ora si nomina questo castello, vuol dire che esso fu costruito in quest'ultimo periodo.

Venuta la famiglia a divisione, il castello di Cergneu toccò a Pietro di Savorgnano.

Dai manoscritti apografi del Liruti risulta che la giurisdizione di Cergneu comprendeva, oltre il paese stesso, anche Montepetrato e Chialminis, e che riscuoteva anche la decima civile di Nimis.

Nel 1325 i fratelli Pietro, Giovanni e Corrado, figli del defunto Detalmo di Cergneu, divisero i loro beni. In questo periodo, o forse anche prima, i figli devono aver ampliato il castello, costruendo al lato sud, un'altra parete tanto che nel 1386, questa seconda parte è chiamata « domus magna », cioè « casa grande ».

Più tardi, nel 1388, altri fratelli, Giacomo, Giovanni, Corrado e Onofrio, restaurarono il castello, probabilmente danneggiato da nemici. Infatti i signori di Cergneu vennero in lite col Comune di Udine e con quello di Nimis, e nello stesso periodo ci furono le lotte per la elezione a patriarca di Aquileia del cardinale Filippo d'Alençon, lotte cui presero parte anche i signori di Cergneu nemici dei mercenari civaldesi che spalleggiavano il cardinale.

Molto tempo dopo i Cergneu si stabilirono a Udine e Gasparo di Cergneu divenne cittadino udinese nel 1430. Poi i Cergneu s'imparentarono con i Brazzà e fecero parte del Parlamento friulano nel rango dei nobili.

Nel 1491 Sebastiano di Brazzà venne investito del Castello di Cergneu creando così il ramo Brazzà-Cergneu. Questo è l'ultimo documento che parli del castello come ancora abitabile. Della sua distruzione si sa poco. Pare che abbia subito la sorte degli altri castelli friulani, fatti demolire dalla repubblica di Venezia al principio del 1500. Perciò del castello è rimasta solo la chiesetta, sita un po' più in basso e che fu costruita dai nobili Pietro e suoi fratelli figli di Detalmo, nel 1323.